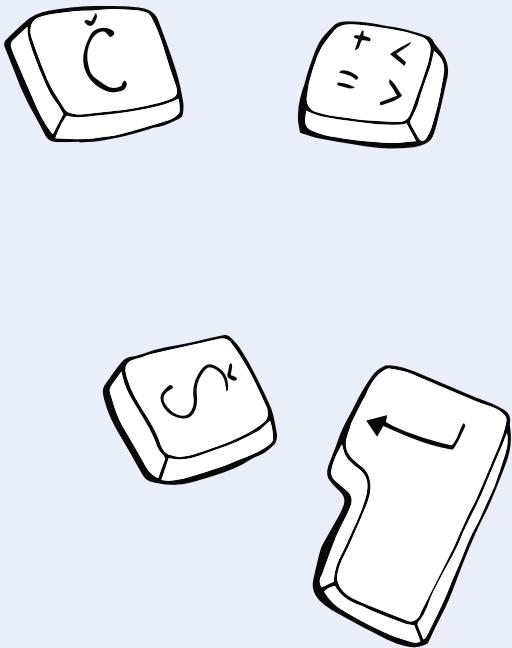

FONETIKA 1

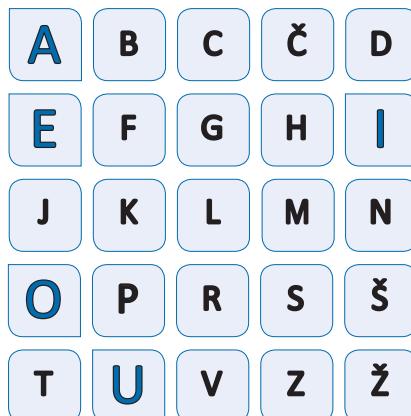
Hotimir Tivadar
Urban Batista

II

ZAPIS ČRK IN IZGOVOR FONEMOV

Abeceda

Slika 1: Slovenska abeceda

Slovenska abeceda vsebuje petindvajset črk. Od tega je dvajset črk za **soglasnike** (b, c, č, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, š, t, v, z in ž) in pet črk za **samoglasnike** (a, e, i, o in u).

V slovenskem jeziku v večini primerov velja načelo fonetičnega izgovora, kar pomeni <p> je [p], je [b], <č> je [č], <š> je [š], <s> je [s], <z> je [z], <ž> je [ž], <dž> je [dž]. Seveda so določene razlike med pisavo in izgovorom tako pri fonemih (npr. /v/ ima kar nekaj variant, več na strani 22) kot tudi pri naglasu, ki ga v slovenščini le izjemoma pišemo – naglasa se moramo torej naučiti skupaj z besedo (primer: mesto – město: naglašen je prvi zlog, naglašeni e je ozek [e], nenaglašeni o pa »neozek«, zato ga uporabniki jezika pojmujejo kot širokega [ɔ]).

S pomočjo literature in spletnih virov dopolnite svoje znanje.
 SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika*,
 Druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja, 2014
 SP = *Slovenski pravopis*, 2001
 Ina Ferbežar idr. (ur.), 2004: *Sporazumevalni prag*
www.fran.si

V učbeniku so naglašeni samoglasniki podprtani ali označeni z naglasnimi znamenji.

► 1

1. Poslušajte in preberite besede. Pazite na naglas (naglašeni samoglasniki so podprtani).

A <u>a</u> vto, <u>a</u> vtobus	I <u>i</u> nternet, informacij <u>a</u>	S <u>s</u> rajca, Slov <u>e</u> nija
B <u>b</u> an <u>a</u> na, <u>b</u> anka	J <u>j</u> akna, <u>j</u> ezero	Š <u>š</u> ola, študent
C <u>c</u> esta, <u>c</u> enter	K krav <u>a</u> ta, <u>k</u> lima	T <u>t</u> orek, <u>t</u> orba
Č <u>č</u> okol <u>a</u> da, <u>č</u> ips	L <u>le</u> ktor, Ljublj <u>a</u> na	U <u>u</u> čitelj, uč <u>e</u> nec
D <u>d</u> enar, <u>d</u> edek	M <u>m</u> ama, muze <u>j</u>	V <u>v</u> r <u>e</u> me, v <u>ik</u> end
E <u>e</u> вро, Ev <u>ro</u> p <u>a</u> , <u>e</u> nkrat	N <u>n</u> oga, nogomet	Z <u>z</u> ebra, zvez <u>da</u>
F fakult <u>e</u> ta, <u>f</u> ant, fotografija	O <u>o</u> pera,oce <u>an</u> , <u>o</u> kno	Ž <u>ž</u> irafa, želva
G <u>g</u> ora, gosp <u>a</u>	P <u>p</u> rošim, pogov <u>or</u>	
H <u>h</u> ij <u>š</u> a, hr <u>a</u> na	R rezult <u>at</u> , rekl <u>a</u> ma	

FONETIKA

III

TEORETIČNE OSNOVE SLOVENSKE FONETIKE

ZLITNIK SAMOGLASNIK
POUDAREK FONETIKA OSTRIVEC KRATIVEC
INTONACIJA IZGOVOR STREŠICA
NAGLAŠ PRIPORNIK NEZVOĆNIK
PREMOR

1 Osnovni glasovi slovenskega knjižnega jezika

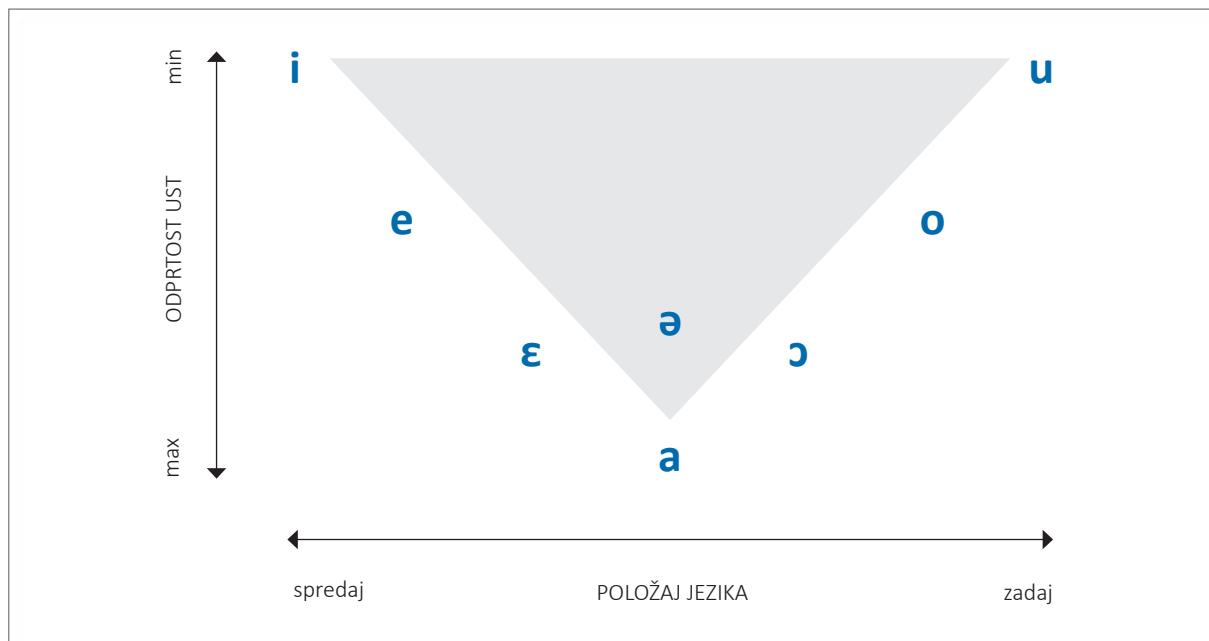
1.1 Samoglasniki

Slovenščina ima osem samoglasnikov (fonemov), ki so zapisani s petimi črkami. Slovenski samoglasniki so izgovorjeni jasno in brez reduciranja. Če poenostavimo: izgovorimo jih »zunaj«, torej navzven. Samoglasniki so tudi edini fonemi, ki so v slovenščini naglašeni, mesto naglasa pa je sorazmerno nepredvidljivo. V slovarju in pravopisu so naglašeni samoglasniki označeni z ostrivcem (‘), krativcem (‘) in strešico (^).

Slovenski samoglasniki so izgovorjeni **jasno, odprto** in **navzven**.

Vsi naglašeni samoglasniki so načeloma dolgi, nenaglašeni pa kratki. Slovensko jezikoslovje sicer ločuje tudi med kratkimi in dolgimi naglašenimi samoglasniki, vendar teh razlik govorci slovenščine večinoma ne zaznavajo (več) in za neprofesionalne govorce niso pretirano pomembne. Za splošno rabo lahko tako uporabimo kratico za naglašeni polglasnik (pès),² ostrivec za naglašene samoglasnike /a/, /i/ in /u/ ter ozke /e/ in /o/ (pás, kís, díh; lép, móž) in strešico za široke /ɛ/ in /ɔ/ (péta, góra).

ϵ = široki e
 \circ = široki o
 θ = polglasnik

Slika 2: Samoglasniški trikotnik glede na položaj jezika in odprtost ust

² S krativcem tradicionalno označujemo kratke naglašene samoglasnike pri končniškem naglasu (šél – šlá) in v sestavljenkah, če je to zadnji zlog predpone (mèdcelínski, prim. ántifašist). V učbeniku pa smo vse naglašene samoglasnike, izjemo polglasnika, na osnovi predhodnih raziskav opredelili kot dolge (mèdcelínski, šlá); več v poglavju Naglas v slovenščini (str. 25).

▶ 2

2. Poslušajte in ponovite besede. Pazite na naglas in izgovor.

1.1.1 Izgovor polglasnika – ə

Polglasnik je izgovorjen na sredini ustne votline in tako jezik kot ustrnice nimajo posebej izrazitih gibov. Lahko je naglašen (pès) oz. nenaglašen (miníster). Polglasnik, zapisan z e, pri pregibanju pogosto izpade, zato tak **izpad polglasnika** imenujemo tudi neobstojni polglasnik.

Primeri:

šèl [šəu] – šlá [šla]

Kóper [Kopér] – Kópra [Kopra]

pôsel [pɔsəu] – pôsla [posla]

odstótek [odstotek] – odstótka [odstotka]

dédek [dedek] – dédka [detka]

rédek [redék] – rédka [retka]

vítec [værtæk] – vrtca [værtca]

réven [revən] – révna [revnə]

Kadar **polglasnik pred r** ni ob samoglasniku, se ne piše, vendar se vseeno izgovarja, kadar pa je r na koncu besede, je polglasnik zapisan z e in pri pregibanju izpade.

Primeri:

vrsta [værsta]

vrtec [værtæk]

december [dækembær]

veter [vetær]

Peter [Petær]

▶ 3

3. Poslušajte in razmislite o izgovoru. Besede lahko tudi zapišete glede na izgovor naglašenih samoglasnikov.

a	_____
e	_____
ɛ	_____
i	_____
ə	_____
ɔ	_____
u	_____
o	_____

1.2 Soglasniki

Slovenščina ima 21 soglasnikov, ki so izgovorjeni konkretno, hipno, torej so sorazmerno kratki, ker je večina izgovorne energije na naglašenih samoglasnikih. V večini primerov so soglasniki izgovorjeni tako, kot so zapisani (fonetični izgovor). Soglasniki so lahko izgovorjeni tudi drugače, kot so zapisani (npr. beseda preds~~s~~ednik je izgovorjena [precednik], ker nezveneči nezvočnik vpliva na zveneči nezvočnik pred sabo – premena po znenečnosti [ts] –, ta dva glasova pa se zljetna v en glas, in sicer [c]).³

1.2.1 Zvočniki

Slovenščina ima 6 zvočnikov, največ variant imata zvočnika v in l.

nosnika	jezičnika	drsnik	zobnoustničnik	Moj nori lev. Mlinarjevi.
m	r	j	v	
n	l			

V pred samoglasnikom je izgovorjen zobno-ustnično (vino [vino], vata [vata], voda [voda], avokado [avokado] ...), v ostalih položajih pa je izgovorjen u-jevsko (vzeti [uzeti], vsak [usak], predvsem [predusəm];⁴ v Ljubljano [u Ljubljano]), za samoglasnikom pa oblikuje dvoglasnik oz. diftong (nov [nɔv], sivka [siuka], je v Evropi [je ɥ ɛvropi]...).

Slovenski l je izgovorjen spredaj (zahodnoevropski l), jezik je upognjen navzdol (konveksni položaj). Včasih je /za samoglasnikom izgovorjen u-jevsko, skupaj s samoglasnikom kot dvoglasnik (diftong) (šel [ʃəl], bil [bil], govoril [gɔvɔril], delal [delal] ... – vsi deležniki na l za moški spol imajo l izgovorjen dvoglasniško (u-jevsko); pogosto tudi takrat, ko je l pred nezvočniki (gledalca [gledałca], poslušalstvo [posłusząstwo], igralski [igrałski], igralstvo [igrałstwo] ...).

Več o izgovoru v in l:
SP 2001: 73–76.

V slovenščini sta dva nosnika, m in n –
m je izgovorjen dvoustnično, n pa zadlesnično.
Več o izgovoru variant zvočnikov: SS 2000: 73–76.

► 4

4. Poslušajte in ponovite. Pazite na naglas in izgovor.

m m^īza, m^āma, M^āja, m^āčka

n n^ōga, N^ōna, n^ōs

r R^īm, r^ība, tur^īst

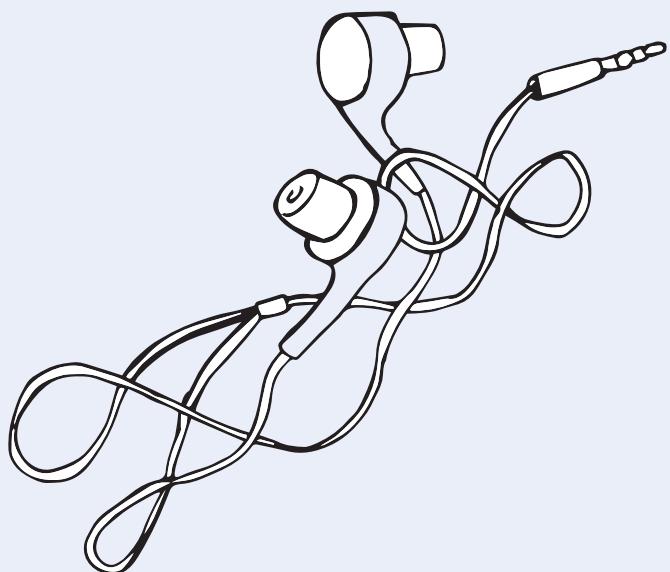
l lamb^āda, delati, hotel : hotel, ž^āl, delal

v v^īno, v^ēdno, n^ōv, vz^ēti, vsak

j jajce, jasno, J^ānež

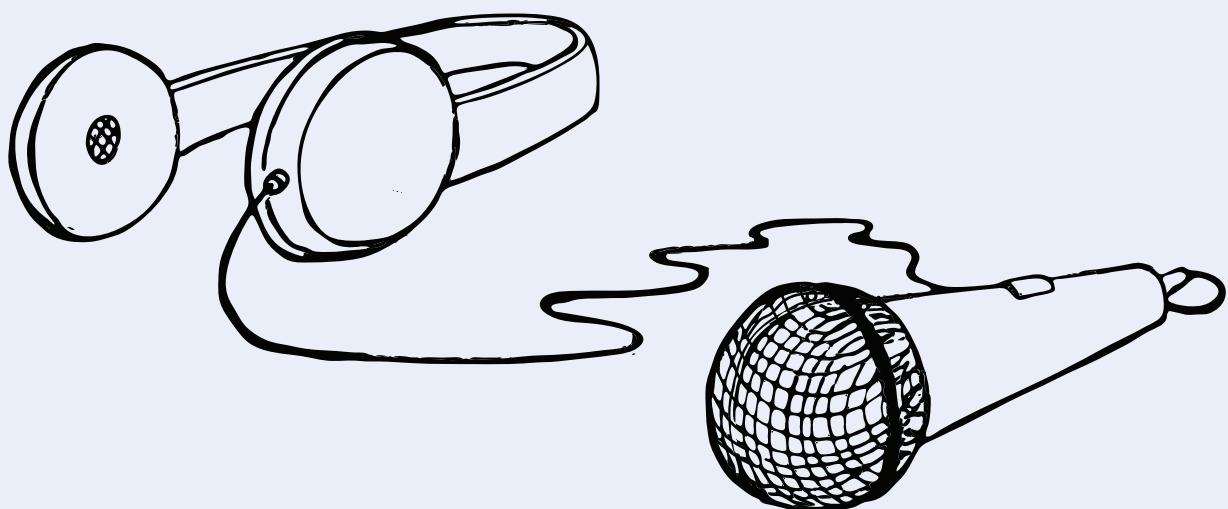
³ Fonetični zapis v Fonetiki 1 sledi zapisu slovenskih črk (npr. [c], [dž], [č], [š], [ž]) in ne zapisu mednarodne fonetične abecede – International Phonetic Alphabet – IPA (npr. [ts], [dʒ], [tʃ], [ʃ], [ʒ]).

⁴ Toporišič (1976) v svoji slovnici opredeljuje dvoustnični in nezveneči izgovor pred nezvenečimi nezvočniki s simbolom [m], ki pa je po novejših slušnih in instrumentalnih analizah pravzaprav kratki u (Tivadar 1999; Gošte 2012).

IV

KONVERZACIJSKE VAJE ZA UTRJEVANJE IZGOVORA

1.2 Družina

▶ 12

12. Poslušajte in ponovite. Pazite na naglas in izgovor. Označite naglašene samoglasnike.

mama	sestra	teta
oče	brat	stric
hčerka	vnučinja	svakinja
sin	vnuček	svak
babica	sestrična	snaha
dedek	bratranec	zet
starši		tašča
otroci		tast

Nalogo lahko nadgradite npr. z vprašanji
Kako je ime ..., Koliko je star ..., Kje dela ...
 Intonacija je padajoča, poudarjene so vprašalnice *kdo, koliko, kako, kaj* itn.

▶ 13

13. Poslušajte in preberite. Pazite na naglas in izgovor. Označite naglašene samoglasnike.

Jaz sem Luka. Moji mami je ime Katja. Po poklicu je natakarica in dela v restavraciji. Moj oče je Jure, je ekonomist in dela na banki. Imam tudi brata in sestro. Brat Jan je star 24 (*štiriindvajset*) let in je študent. Študira v Ljubljani na Filozofski fakulteti. Sestra Ana je stara 21 (*enaindvajset*) let in dela kot prodajalka. Smo vesela družina. Radi gremo skupaj na morje, v hribe ali v kino. Živimo v stari hiši. Imamo tudi mačko. Ime ji je Lita in je zelo prijazna.

1.3 Dom

▶ 14

14. Poslušajte in ponovite. Pazite na naglas in izgovor. Označite naglašene samoglasnike.

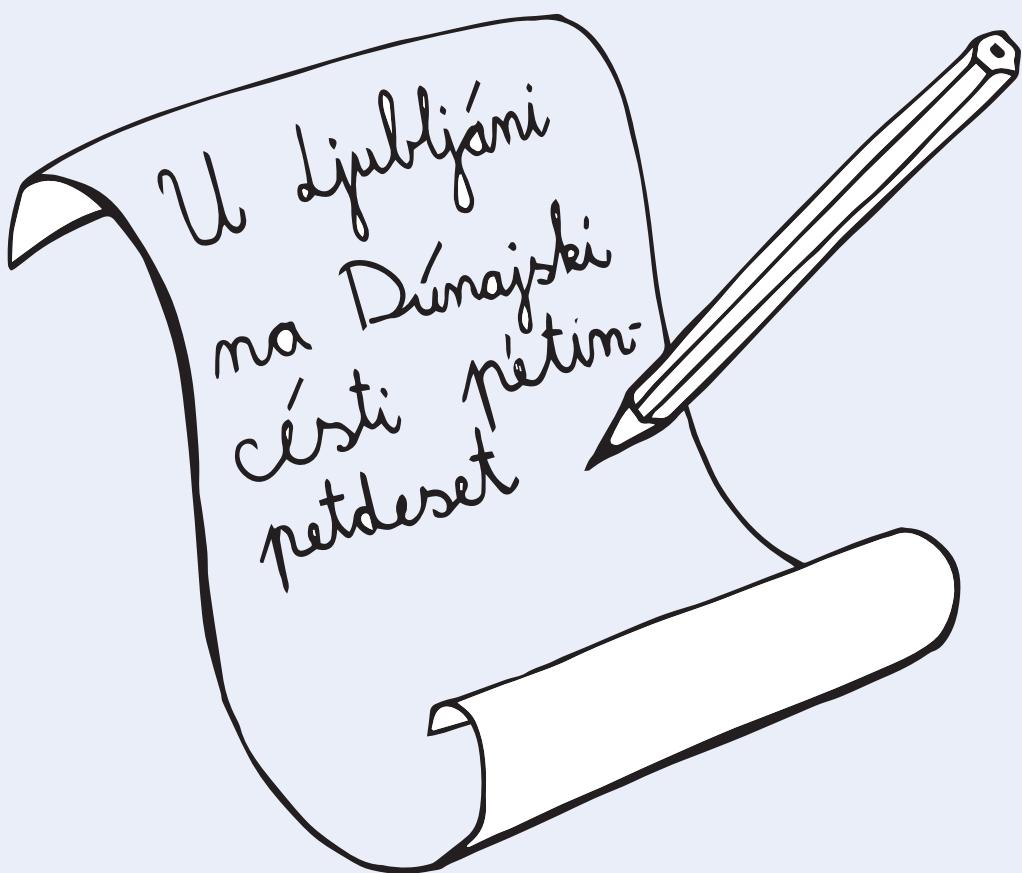
omara	stol	postelja
kavč	miza	nočna omarica
fotelj	štredilnik	garderobna omara
klubska mizica	pečica	umivalnik
televizija	pomivalno korito	ogledalo
regal	pomivalni stroj	kad
kamin	hladilnik	školjka
preprog	ura	pralni stroj
klimatska naprava		

V

ZAPIS GOVORJENIH BESEDIL IN REŠITVE

▶ 1

A ávto, ávtobus	M máma, muzéj
B banána, bánka	N nôga, nogomêt
C césta, cénter	O ópera, oceán, ôkno
Č čokoláda, číps	P prósim, pogôvor
D denár, dédek	R rezultát, rekláma
E évro, Evrópa, ênkrat	S srájca, Slovénija
F fakultéta, fánt, fotografíja	Š šóla, študént
G gôra, gospá	T tôrek, tórba
H híša, hrána	U učítelj, učêneč
I ínternet, informácia	V vrême, víkend
J jákna, jézero	Z zébra, zvézda
K kraváta, klíma	Ž žiráfa, žélva
L léktor, Ljubljána	

▶ 9

mléko	sêja
méra	nevésta
zémlja	boléro
góra	móka
móst	motór
nôvo	vôda

▶ 2,3

pípa, lípa, Líli, číli	vôda, gôra, sôba
lép, imé, délati	dóber, šóla, kdô
kmêt, zémlja, univérza	súh, múha, úpati
dán, vája, vás	pès, prví, miníster

▶ 4

m míza, máma, Mája, máčka	l lambáda, délati, hotél : hôtel,
n nôga, Nína, nós	žál, délal
r Rím, ríba, turist	v víno, védno, nôv, vzéti, vsák
	j jájce, jásono, Jánež

▶ 5

v nôv, njegôv, vzéti, vsák, m bombón, simfoníja	n nôs, njén, Ánka, ángel, kônj
predvsem, odvzéti, v sobóto	
l izklôp, letéti, vklôp, brálca, délal	

▶ 6

b bolečina, banána	t tísto, telefón
d drevó, délavec	c césta, céna
g góndola, glásba	s súh, sôba
z zeló, zébra	č čéšnja, člôvek, čokoláda
ž žálost, življéne	š šárm, šála
p pípa, pámetno	k konzonánt, kám
f Fránc, film [film]	h híša, hodítí

▶ 7

kdô [gdo]	nádškôf [natškof]	obhôd [ɔphɔt]
svátba [svadba]	odpádky [ɔtpatki]	arábščina [arapščina]
glasba [glazba]	podpis [potpis]	ljúbka [ljupka]
pétdeset [pedeset]	nádčlôvek [natčlôvek]	drôbcen [drôpcen]
réntgen [rendgen]	nadstrópje [nacstropje]	sládka [slatka]
izvršba [izvářba]	mêdcelínski [mètcélinški]	grád [grat]
izpít [ispit]	odtŕgati [ɔtargati]	golób [glop]
izhôd [ishôt]	odhôd [ɔthôt]	bôb [bôp]
izstôp [istop]	odfrčáti [ɔtférčati]	Tomáž [Tomaš]
drobtína [droptina]	občutljív [ɔpčutljiv]	môž [moš]
absolvént [apsolvent]		obráz [ɔbras]

▶ 13

Jáz* sem Lúka. Môji mámi je imé Kátja. Po poklícu je natákarica in dôla v restavrácii. Môj ôče je Júre, je ekonomist in dôla na bánki. Imám túdi bráta in sestru. Brát Ján je stár 24 (štíriindváset) lét in je študent. Študira v Ljubljáni na Filozófski fakultéti. Sestra Ána je stára 21 (énaindváset) lét in dôla kot prodajálka. Smo vesela družina. Rádi grémo skúpaj na mórje, v hríbe ali v kíno. Živímo v stári híši. Imámo tudi máčko. Imé ji je Líta in je zeló prijázna.

▶ 8

pod máno, pod tábo, odkleníti, izhôd, vzhódne dežéle,
prékmurska gíbanica, dolénjsko víno, kráški terán, odpríte vráta

▶ 14

omára	stôl
kávč	míza
fotélj	štedílnik
klúbska mízica	pečíca
televízia	pomiválno koríto
regál	pomiválni strôj
kamín	hladílnik
prepróga	úra
klimátska napráva	
pôstelja	umiválnik
nôčna omárica	ogledálo
garderóbna omára	kád
	škóljka
	prálni strôj

* Izgovorna varianta za besedo jaz [jàs/jás].

Fonetika 1

Avtorja: Hotimir Tivadar, Urban Batista

Recenzenti: Damjan Huber, Mojca Smolej, Namita Subiotto

Urednica in tehnična urednica: Mateja Lutar

Lektorica: Mateja Lutar

Prevajalka povzetka in slovarja: Nataša Hirci

Lektor povzetka in slovarja: Jason Blake

Ilustratorka: Nuša Štiglic

Oblikovanje, prelom in priprava za tisk: Lavoslava Benčić

Oblikovanje zvoka in avtorska glasba: Miha Stabej

Pri snemanju zvočnih posnetkov so sodelovali: Martin Vrtačnik, Luka Hrovat, Živa Čebulj

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2019. Vse pravice pridržane.

Založila: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Izdal: Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko

Za založbo: Roman Kuhar, dekan Filozofske fakultete

Ljubljana, 2019

Prvi natis

Naklada: 600 izvodov

Tisk: Birografika Bori, d. o. o.

Cena: 15,00 EUR

<https://centerslo.si>

Učbenik je izšel s finančno pomočjo uredništva visokošolskih in drugih učbenikov Filozofske fakultete, ki ga vodi red. prof. dr. Janica Kalin.

Znanstvena založba Filozofske fakultete si je prizadevala, da bi izsledila vse lastnike avtorskih pravic za objavljeno gradivo.

V primeru, da so informacije napačne ali nepopolne, avtorje prosimo za obvestilo.

CIP- Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.163.6'34(075.8)

TIVADAR, Hotimir

Fonetika 1 / Hotimir Tivadar in Urban Batista ;

[prevajalka povzetka in slovarja Nataša Hirci ;

ilustratorka Nuša Štiglic].- 1. natis.- Ljubljana :

Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2019

ISBN 978-961-06-0193-7

1. Batista, Urban

COBISS.SI-ID 299696384